

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ СОЦІАЛЬНОГО ПІКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ-СИРИТ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (ДОСВІД КНР)

Дана стаття присвячена загальним питанням підготовки педагогічних працівників для роботи з дітьми-сиротами в закладах соціального піклування КНР. Особливістю китайського досвіду є те, що педагогічна наука країни не виокремлює дітей-сиріт в особливу категорію населення. Тому у вишах країни не відбувається спеціалізованої підготовки вчителів до роботи з дітьми-сиротами. Фахова підготовка корпусу педагогічних працівників для системи соціального піклування в КНР відбувається на загальних засадах у вишах країни, а набуття практичних навичок – в системі підвищення кваліфікації на робочому місці.

Ключові слова: діти-сироти, заклади соціального піклування, фахова підготовка, майбутні вчителі, педагог-вихователь.

Данная статья посвящена общим вопросам подготовки педагогических кадров для работы с детьми-сиротами в учреждениях социальной опеки КНР. Особенностью китайского опыта является то, что педагогическая наука страны не выделяет детей-сирот в особую категорию населения. Поэтому в вузах страны не происходит специализированной подготовки учителей к работе с детьми-сиротами. Профессиональная подготовка корпуса педагогических работников для системы социальной опеки в КНР происходит на общих основаниях в вузах страны, а приобретение практических навыков – в системе повышения квалификации на рабочем месте.

Ключевые слова: дети-сироты, учреждения социальной опеки, профессиональная подготовка, будующие учителя, педагог-воспитатель

This article deals with the general issue of teachers' training as to work with orphans in institutions of social care of PRC. The peculiarity of the Chinese experience is that the country do not identify orphans as a special category of the population. Therefore, in the universities of the country there is no specialized teachers' training programs as to make the students ready to work with orphans in future. Initial training programs as for teachers who plan to work in the institutions of social care in China is based on general principles, and the practical skills are gained in the system of professional training on the workplace.

Key words: orphans, social care institutions, professional training, future teachers, teacher.

Постановка проблеми. Проблема вдосконалення професійної підготовки педагогічних працівників, зокрема до виховної роботи з дітьми, які опинилися в складних соціальних умовах, є досить актуальною. Сьогодні ця проблема постала перед багатьма країнами світу не виключенням є Україна і Китай.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання організації роботи дитячих будинків, взаємодія органів влади та установ для дітей-сиріт в КНР є предметом дослідження таких китайських науковців та практиків, Лі Цзегаяо, Пі Айчін, Мей Сінлін, Го Ліцзюнь тощо. Основна увага в їх роботах приділяється питанням розширення повноважень та обов'язків органів місцевого самоврядування (народних урядів) та залученню іноземного досвіду організації освітньо-виробничого процесу в сиротинцях. Дана монографія вперше в вітчизняній науковій літературі представляє відомості щодо організації системи соціального піклування про дітей-сиріт в Китаї. Досить корисна інформація щодо різних аспектів організації системи освіти та соціального піклування про «дітей, які виховуються осторонь» (аналог українського терміну «соціальні сироти») міститься в роботах проф. Ван Ітао. Серед українських дослідників слід зазначити роботи Н.Джун, присвячені організації системи підготовки студентів-майбутніх вчителів до виховної роботи в школі.

Метою даної статті є надати описовий аналіз сучасній системі підготовки педагогічних працівників для закладів соціального піклування КНР. *Завданнями* статті можна визначити:

- прослідкувати кореляцію китайських базових соціальних понять про сиріт як категорію населення та їх вплив на формування вимог до педагога для системи соціального піклування;
- схарактеризувати основні форми закладів соціального піклування про дітей-сиріт в КНР;
- визначити основні тенденції розвитку системи підготовки педагогічних працівників для системи соціального піклування в КНР на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Основними закладами соціального піклування про дітей-сиріт є дитячі будинки та дитячі селища. Більшість дитячих будинків в містах мають у своєму складі кілька відділень: будинок дитини, дитячий будинок (діти до 14 років), відділення для інвалідів і будинок престарілих. Вважається, що така структура допомагає дітям-сиротам відчувати себе потрібними, ліквідує у них комплекс неповноцінності (є ще більш нещасні, ніж вони, що потребують їхньої допомоги), привчити їх до турботи про інших людей, дати їм відчуття любові і вдячності з боку дорослих (старих), зберегти вертикаль поколінь, яка традиційно присутня у родині.

Дитячий будинок – це місце проживання дитини-сироти. Для отримання освіти діти направляються у звичайні середні школи. Після прийняття у 2004 р. Закону про обов'язкове 9ти-річну освіту, одночасно був знижений поріг отримання трудової книжки для вихованців дитячих будинків (з 16 до 14 років). Якщо дитина не може продовжити освіту, то вона може починати працювати (низькокваліфікована робота з повною трудовою зайнятістю). Близько 12-15% випускників китайських дитячих будинків отримують вищу освіту на загальних підставах [4; 107].

В КНР вважають створення дитячих селищ (комун) перспективною формою утримання дітей-сиріт. Перевагою саме такої моделі піклування про дітей-сиріт є:

- 100 % дитячих селищ розташовані у сільській місцевості, а отже, діти, з одного боку, отримують переваги щодо екологічної ситуації, а з іншого – не бачать усіх вабливостей, яке пропонує місто (і жага яких призводить до росту дитячої злочинності в країні);
- діти знаходяться у оточенні собі подібних, а отже, в них не виховується комплекс неповноцінності щодо власного сирітства;
- в дитячих селищах знаходяться діти різного віку (від 3 років до 16-18), які змушені піклуватися один про одного, що виховує в дітях відповідальність за молодших, вміння жити та будувати стосунки в колективі;
- велика кількість дитячих селищ знаходиться в сільській місцевості й діти, змалечку працюючи на землі, привикають до сільського господарства й залишаються працювати в аграрному секторі;
- певна кількість дитячих селищ знаходиться під патронатом та шефством силових структур (МНС, МВС, армія тощо); в результаті ці структури отримують високо мотивований кадровий резерв.

В останні роки в КНР поширилася практика використання сільгосподарчих селищ-комун для потреб пенітенціарної системи в тих випадках, коли неповнолітній правопорушник не представляє загрози суспільству, а також для впливу на важковиховуваних підлітків. Рівень освіти, що надається школами при селищах-комун є досить низьким та не дає змогу своїм випускникам продовжувати навчання. Призвичаюючись змалечку працювати на землі, колишні комунари, маючи великий практичний досвід, майже стовідсотково залишаються на селі.

Реформи освіти кінця 80 – початку 90 років ХХ ст. поставили педагогічну науку Китаю перед необхідністю створення своєї, несхожої ні на що системи виховання, яка б враховувала три важливі фактори: запозичення міжнародного досвіду, максимальне використання надбань традиційної китайської педагогіки та врахування вимог офіційної ідеології країни. Основна увага в країні приділяється саме вихованню, а не навчанню, оскільки пріоритетом все ще залишається оволодіння переважною кількістю населення робітничими професіями. [2; 78-79]

Історичні реалії розвитку китайської держави та особливості національного менталітету мешканців цієї країни передбачають панацею від багатьох вад та «хвороб» суспільства саме у роботі педагога та закладів освіти та виховання. Вважається, що кожен китаець має, насамперед, бути гідним громадянином своєї країни, а вже потім – всебічно розвинутою особистістю, професіоналом, батьком тощо. І, виходячи з цього, саме держава краще знає, яким саме повинен бути її громадянин, володіти якими звичками і навичками, якостями особистості тощо. Тому держава спрямовано перекладає справу освіти та, більшим чином, виховання з родини та батьків на заклади освіти та виховання і педагогів як реалізаторів прагнень та очікувань держави. Мабуть, цим і пояснюється відсутність вузькопрофільної спеціалізації серед випускників китайських педагогічних вишів (вчитель молодшої школи, вчитель старшої школи, соціальний педагог тощо).

Китайська педагогічна практика вважає, що випускник педагогічного вишу має бути досить універсальним професіоналом, щоб впоратися з будь-якою роботою щодо навчання та виховання дітей. Але вважаючи практичний досвід та принцип наслідування (скоріше. калькування) найважливішими щодо оволодіння секретами педагогічної майстерності, китайська практика підготовки молодих спеціалістів-педагогів передбачає їх 2-річну практику на посаді молодшого вчителя (до обов'язків якого входить бути присутнім на уроках з профільного предмету, вести спостережну документацію щодо психолого-педагогічної ситуації в класі, виконувати обов'язки асистента вчителя щодо добору та практичної розробки матеріалів уроку, вести виховну роботу з учнями тощо), яка не належить до структури вищої освіти, а сходиться до системи підвищення кваліфікації без відриву від виробництва.

Тому корпус викладачів та вихователів для закладів соціального піклування про дітей-сиріт в сучасній КНР формується, здебільшого, з випускників вишів, які закінчили педагогічні навчальні заклади або пройшли курси педагогічної майстерності (терміном від 3 місяців до 1,5 років), що організовуються для осіб, які мають середню чи вищу освіту, при педагогічних вишах країни. Нажаль, усі означені фахівці не мають відповідного рівня підготовки щодо психологічних особливостей дітей-сиріт та практичних навичок роботи з цією категорією дітей, оскільки психологія (навіть вікова) здебільшого не викладається в вишах країни.

Сьогодні у світовому просторі започатковується тенденція уніфікації систем освіти різних країн, але з урахуванням особливостей кожного народу. Протягом майже 150 років Китай копіював педагогічні системи та наукові погляди щодо питань освіти та виховання молоді інших країн світу, шукаючи свій шлях і поступово створюючи систему вищої педагогічної освіти з «національною специфікою». «Соціалістична система освіти з національною специфікою» – це реформування освіти на основі національних та соціалістичних ідей, рівність шансів на отримання освіти для всього китайського населення зокрема і для дітей-сиріт [5].

Взагалі, китайці не виокремлюють дітей-сиріт у спеціальну групу населення, яка вимагає до себе особливого ставлення чи додаткових привілеїв. Вважається, що саме завдяки максимальній інтегрованості дітей-сиріт до суспільного та громадського життя можна уникнути упередженого ставлення суспільства щодо вихованців дитячих будинків та інших закладів соціального піклування, а також збудувати суспільство рівних можливостей та уникнути дискримінації за принципом походження. Також ані китайська наука, ані офіційна влада не визнають в країні проблеми соціального сирітства, хоча кількість дітей, які через різні обставини (розлучення батьків, але здебільшого – заробітчанство) виховуються не в біологічній родині складає від 15% (у великих містах) до 65 % (пров. Ганьсу) [6; 37-39].

Специфіка китайської вищої педагогічної освіти сьогодні полягає у поверненні до традиційних для Китаю виховних ідей Конфуція щодо виховання студентів, а також до питань підготовки студентів-майбутніх вчителів до виховної роботи з дітьми. Саме традиційності виховних та методичних поглядів китайські педагогічні виші зобов'язані домінуванню навіть на сучасному етапі методу особистого прикладу вчителя та високої залученості студентів у систему культурно-виховних заходів університету з подальшим її

відтворенням у власній практичній діяльності у системі практичної підготовки студентів-майбутніх вчителів до виховної роботи.

Серед основних принципів створення нової системи педагогічної освіти в Китаї, зокрема практичних підходів до вдосконалення системи підготовки студентів педагогічних спеціальностей до виховної роботи в закладах освіти, виступають: варіативність, багатокладність учбових закладів, диференціація навчання. Все перелічене направлене на створення гнучкої системи освіти, що сприяє розкриттю здібностей кожного учня. Негативне відношення сучасної китайської педагогіки до іспитів як мети навчання не означає зменшення їх ролі як одного з методів перевірки і оцінювання знань. На думку китайських педагогів, іспит повинен стати частиною комплексного процесу освіти. Адже він вимагає високого рівня упевненості в собі, сили волі до подолання труднощів, усвідомленої необхідності мати широкий світогляд, ерудицію, здібність до аналізу і вирішення проблем. Іспит може бути одним з методів виховання і розвитку учнів лише за умови перенесення уваги на особу учня і рішучої відмови від старих підходів.

Ідеї безперервної педагогічної освіти (освіти впродовж життя), які на початку 70-х рр. ХХ ст. пропагандувалися ЮНЕСКО в усьому світі, також знайшли відображення в сучасній системі підготовки педагогів у Китаї. Головні ланки безперервної освіти педагогічних кадрів в КНР на сьогодні становлять: вищі педагогічні училища, педагогічні інститути та університети, педагогічні факультети при непедагогічних ВНЗ, короткотермінові курси перекваліфікації в інститутах удосконалення та підвищення кваліфікації, стажування в педагогічних ВНЗ закордоном, аспірантура, докторантура, дистанційна освіта (радіо- та телеуніверситети, медіазаняття, спеціальні освітні програми), самоосвіта тощо [7; 408].

Згідно до сучасної офіційної китайської доктрини мета системи освіти та виховання має три складові: орієнтація на всіх, хто вчиться; всебічне етичне, розумове, фізичне і естетичне виховання; розвиток ініціативи самих учнів. Проте, реформуючи систему освіти, китайське керівництво протистоїть вторгненню моралі сучасного західного суспільства. З цією метою була визначена система загальнонаціональних моральних і соціальних цінностей, на учбові заклади покладені завдання морально-політичного виховання молоді.

У 1988 р. Комітет освіти обнародував «Основні положення політики морального виховання дітей початкових шкіл» і «Основні положення політики морального виховання дітей середніх шкіл». Ці документи визначили цілі виховної діяльності початкової, молодшої середньої і повної середньої шкіл, їх зміст і основні вимоги, принципи морального виховання і шляхи їхнього впровадження в життя. Обидва документа відобразили основні вимоги держави до ідеології, моральних і політичних переконань учнів.

Основними цілями виховання школярів на сучасному етапі розвитку Китаю вважається підвищення ідейно-морального рівня всієї китайської нації, виховання таких позитивних якостей, як патріотизм, народолюбство, любов до науки, праці, свідоме дотримання суспільної моралі і навиків цивілізованої поведінки. Особистість майбутнього громадянина формується відповідно до фізіологічних, психологічних особливостей, а також власними якостями. Учнів орієнтують на поступове опанування наукового світогляду, створюються умови, щоб нове покоління мало свої ідеали, моральні принципи, було дисциплінованим [3].

Відповідно до поставлених цілей виховання учнів формуються і вимоги до виховної діяльності педагога. Підвищення кваліфікації вчителів, широке використання технічних засобів навчання, інтелектуальне виховання отримало в Китаї міцні основи. Визначною рисою системи виховання в Китаї останні десять років є перенесення акцентів з політичного виховання, уявлення про демократичну законність, на виховання особистісної відповідальності людини перед державою і суспільством. Студенти педагогічних вишів заради підвищення рівня власної теоретичної підготовки щодо виховної роботи з учнями у галузі морального та ідеологічного виховання вивчають курси: традиційна китайська мораль, виховання для суспільно-корисної праці і практичної діяльності, самовиховання, самоствердження, здоровий спосіб життя, психологічне і фізичне здоров'я особистості.

До напрямів підготовки майбутніх та діючих педагогів до виховної роботи відноситься й активна, навіть агресивна політика самоосвіти та самовиховання педагогічних кадрів.

Держава здійснює планування, матеріальне й методичне забезпечення цього процесу, а також контроль цього процесу заради прищеплення «корисних навичок до самоосвіти та самовиховання учням заради здорового розвитку китайського суспільства» [3].

Поряд із позитивними тенденціями в розвитку вищої педагогічної освіти в Китаї, існують і негативні, серед них:

- надмірна ідеологічна спрямованість (заполітизованість) навчально-виховного процесу в закладах, що готують педагогів;
- нерівномірне розташування педагогічних ВНЗ по країні;
- відставання педагогічних ВНЗ від технічних за матеріально-технічним забезпеченням навчального процесу.

Висновки. Розвиток системи виховання та професійної підготовки педагогічних кадрів саме до виховної роботи в школі та закладах соціального піклування про дітей-сиріт у Китаї є об'єктом пильної уваги верхівки правлячої партії, держради з питань освіти, народних керівництв різних рівнів та різних суспільних кіл. Основна увага спрямована на адоптацію до традицій суспільного укладу Китаю позитивного міжнародного досвіду, підготовці педагогічних кадрів і створенню мотиваційних важелів для ефективної роботи вчителів, а також контролем діяльності освітніх закладів. Пильнуючи збереження традиційної та партійної ідеології в процесі виховання учнів, Китай імплементує й міжнародні норми. Охорона основних прав дітей та підлітків створює сприятливе соціальне середовище для підростаючого покоління і добрі умови для його розвитку.

Сучасні китайські педагоги повинні вміти проводити відповідну до віку учнів соціальну, практичну діяльність, формувати взаємодію в системі ідеологічного і морального виховання, сприяти розвитку в учнів моральних якостей і поведінки. Держава заохочує вищі навчальні заклади педагогічного профілю і особисто викладачів до використання евристичних методів викладання та підготовки майбутніх педагогів до виховної роботи з підростаючим поколінням задля підвищення якості китайського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джгун Н.М. підготовка майбутніх учителів до виховної роботи в університетах Китайської Народної Республіки / Н.Джгун. Дис. На здобуття наук. ступ. канд. Пед.. наук за спец. 13.00.03 – теорія та методика проф.. освіти. – Харків, 2012. – 243.с.
2. Ван Сюэтай. Узнать другой Китай (Фасянь лин и гэ Чжунго) / Ван Сюэтай – Пекин : Чжунго данань чубаньшэ, 2006. – 315 с.
3. Міністр освіти КНР про необхідність посилення ідейно-морального виховання неповнолітніх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.people.com>.
4. Особое образование // Китай: факты и цифры (2010). – Пекин., 2011. – 209 с.
5. 3-я сессия ВСНП 10-го созыва и 3-я сессия ВК НПКСК 10-го созыва <http://kz.chineseembassy.org/rus/zxbd/lianghui/lianghuidangan/t157953.htm>
6. Wang Yitao. Rural education and Social Mobility of the Peasants: a case study in Yigxiang / Yitao Wang. – Qingdao, Social Sciences Academic Press, 2008. – 288 p.
7. Welt L., Mauagh A. Potrait of a contemporary Chinese society // Benton University Psychological Manual – 2010/ – # 1-2. – 512 p.

Рецензент: д. пед. н., проф. Сейко Н. А.